

Kapitola č. 1 Vhled do andragogiky, téma celoživotního vzdělávání a učení

ČAS KE STUDIUI: 40 minut

- ✓ Čas potřebný k prostudování základního učiva: 50 minut
- ✓ Čas na vypracování úkolů: 25 minut
- ✓ Čas na vypracování úvah k zamyšlení: 15 minut

PO PROSTUDOVÁNÍ TEXTU DOKÁŽETE A BUDETE ZNÁT:

- ✓ Definovat pojem celoživotní učení a andragogika
- ✓ Jaký je proces vzdělávání dospělých, co obnáší a co je jeho cílem

KLÍČOVÁ SLOVA UČIVA:

Celoživotní učení, celoživotní vzdělávání, andragogika, kultivace jedince, učící se společnost, partnerství

DOPORUČENÁ ROZŠIŘUJÍCÍ STUDIJNÍ LITERATURA A DALŠÍ ZDROJE:

BENEŠ, M. *Andragogika, teoretické základy*. Praha, 2003. ISBN 80-86432-23-8.

MUŽÍK, J. *Andragogická didaktika*. Praha: Codex Bohemia, 1998. ISBN 80-85963-52-3

PALÁN, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Praha, 1997. ISBN 80-902232-1-4

Úvod

*Rozvoj vzdělávání dospělých, tedy i vědní disciplína andragogika je spojena se sociálně-
emancipačním hnutím různorodého charakteru (sociálně znevýhodněné skupiny, které
nedosáhly na různé stupně vzdělání, v historickém rámci také ženy, dělnické profese atd.).
Milan Beneš podtrhuje tuto skutečnosti v kontextu s tezí Francise Bacona „vědění je moc“¹,
kdy si nutně uvědomujeme, že kdo „neví“, velmi často nedosáhne na výdobytky tohoto světa a
současně zůstává na chvostu společnosti, často v pozicích pouhého účastníka dějů, do kterých
nemůže aktivně vstoupit. Vzdělávání dospělých v dnešní podobě je důsledkem revolučních
změn v následku francouzské a průmyslové revoluce, které obě teprve vytvořily technické,
ekonomické, politické a filozofické předpoklady jeho rozvoje.*

*I současná doba upírá svůj zájem k andragogice i k celoživotnímu vzdělávání jako k hybné
síle společnosti. Ukazuje se, jak se vzdělaná společnost dokáže lépe orientovat v tématech
světa a obstát v náročných situacích a rozhodovacích procesech.*

V rámci tohoto textu se budeme zabývat dvěma tématy a to je celoživotní učení a andragogika.

A. Celoživotní učení

Učí se společnost prozatím jako ideál

Dva pohledy

- ⊙ **učební z hlediska cílů a výsledků**
- ⊙ **učení jako proces**

Celoživotní učení má svůj význam nejen v konečném výsledku, ale také v samotném procesu aktivizace člověka, jedince i společnosti.

---

¹ BENEŠ, M. *Andragogika, teoretické základy*. Praha, 2003, str. 23. ISBN 80-86432-23-8.

Přemýšlejte o těchto tezích a samostatně si je definujte ve vztahu k pojetí vašeho celoživotního učení.

- ⊙ **rozdíl mezi vzděláváním a učením**
- ⊙ **strategie celoživotního učení**
/nepřetržitě, kdykoli, kdekoli/
- ⊙ **učení je schopnost, kterou lze rozvíjet**
- ⊙ **činnost intelektu rozvíjí osobnost a**
- ⊙ **zpomaluje stárnutí**
- ⊙ **zvědavý životní styl**
- ⊙ **samostatné učení**

Jaké jsou znaky celoživotního učení?

Je hodnotou samo o sobě, nejen instrumentální. Existuje všeobecná dostupnost učebních možností. Předpokládá uznání významu mimoinstitucionálního učení v různých prostředích. Nabízí širší prostředků, metod a učení.

Kdo se učí, podporuje osobní rysy pro navazující učení, včetně motivace, samostatnosti, nezávislosti učení. Koncepce celoživotního učení jako alternativa ke vzdělávací filozofii. A v neposlední řadě se jedná o prostředek rozvoje společnosti. Nabízí **zapojení každého jednotlivce**.

K úvaze

- počátek již v předškolní a školní výchově*
- posílit vzdělávání v předškolním věku*
- flexibilita v současné škole*
- propojení teorie a praxe*
- nové metody, více využívat technologie*
- plná podpora od všech subjektů*

Velkým tématem je učící se organizace, učící se společnost, stejně jako učení a práce.

Znaky učící se společnosti

V centru stojí učení organizace, nejedná se pouze o individuální učení. Proces je kontinuální, celistvý, konkrétní a může docházet k hluboké přeměně celého systému. Mění se způsob jednání, strategické cíle a centrální hodnoty a principy organizace

Učící se společnost

- **učení jako nepřetržitá aktivita**
- **jednotlivci přejímají odpovědnost za vlastní rozvoj**
- **hodnocení výsledku upřednostňuje úspěch**
- **před nezdarem brání**
- **schopnosti, hodnoty, tým rovnocenný se znalostmi**
- **učení jako partnerství se všemi**

Cílem může být

- o *osobní rozvoj*
- o *sociální soudržnost*
- o *hospodářský rozvoj*

Učící se společnost vnímáme prozatím jako ideál

Dnešní stav vzdělávání dospělých

Stále více lidí má zájem o další vzdělávání, **vzdělávání dospělých je součástí personální politiky v hospodářství**. Roste trh vzdělávacích komerčních nabídek, průmyslu volného času a komerční kultury. Tradice svépomocného sociálního hnutí se obnovují s jiným obsahem

Objevují se vzdělávací formy zaměřené na vnitřní svět, mění se metody a obsahy vzdělávání dospělých – v praxi, při práci a trávení volného času a **zvyšují se nároky na lidi – vzdělání a hodnotová zaměření, rozvoj informační techniky**.

Účel vzdělávání dospělých

Je to druhá vzdělávací šance pro lidi bez vzdělání. Poskytuje **odborné vzdělání a zvyšování kvalifikace**. Nabízí rozvoj schopností vyplňovat sociální role v rodině, sociálním životě, jako

občan, atd. Týká se **sociální péče týkající se zdravotní výchovy (kouření, AIDS)**. Součástí je individuální rozvoj, schopností trávit hodnotně volný čas, sociální solidarita

Vzdělávání dospělých význam pro reprodukci, stabilizaci nebo transformaci společnosti. Vzdelávání dospělých může zvyšovat schopnost vidět svět novým způsobem a aktivně ho měnit.

Vzdělávání dospělých jako nástroj mobilizace a politické participace, včetně úskalí a přehnaného očekávání

- ▶ mlčící většina nemá zájem se angažovat i přes vzdělávání dospělých
- ▶ existují jenom jednotlivá emancipační hnutí
- ▶ těsně spojení andragogiky a politiky může být problematické

B. Andragogika

Co je to andragogika? (Z lat. – „doprovázení muže“). Od roku 1989 se namísto vzdělávání dospělých upřednostňuje název andragogika.

Andragogika se vztahuje ke třem základním oblastem, jako je oblast společenské činnosti, ve které se realizuje vzdělávání dospělých, dále je to samostatný vědní obor a v neposlední řadě studijní obor, sloužící k přípravě profesionálů v oblasti vzdělávání dospělých. **Andragogiku² vnímáme jako celoživotní rozvoj člověka, celoživotní poznávání, kdy je ve vzdělávacím procesu dospělý jedinec rovnocenným partnerem lektora (učitele, andragoga).** Rovnocenné postavení vzdělávajícího se dospělého počítá s jeho předchozím studiem a životními zkušenostmi, které vstupují do interakce se vzdělávacím systémem i samotnými vzdělavateli.

Tuto disciplínu lze chápat jako širokou oblast vzdělávání, určenou dospělé populaci; jednotlivcům, skupinám, institucím, atd. **Celospolečenský charakter andragogiky vytváří nabídku, která umožňuje dospělé populaci měnit nejen svoje postavení ve společnosti, ale realizovat svoje sny a představy a současně zvyšovat vlastní životní perspektivy.**

---

² Lat. – „doprovázení muže“ (pedagogika – doprovázení dítěte, gerontagogika - doprovázení seniora)

Napište krátkou úvahu, několik tezí, kterými objasníte poslední větu v předcházejícím odstavci. Jak Vy sami vnímáte andragogiku a co Vám může andragogika jako přeměna člověka, poskytnout.

Definice

Ve Výkladovém slovníku vzdělávání dospělých nacházíme definici Jana Palána, který uvádí, že *andragogika je věda o výchově dospělých, vzdělávání dospělých a péči o dospělé, respektující všestranně zvláštnosti dospělé populace a zabývající se její personalizací (podle autora znamená utváření a kultivace osobnosti), socializací a enkulturací.*

Tedy se jedná o proces kultivace člověka, není to proces ovlivňování a manipulování s dospělým jedincem, který by již měl mít vytvořený svůj vlastní hodnotový systém.

Jak tedy vnímáme andragogiku?

V kontextu andragogické didaktiky se jedná o proces, kdy se dospělý člověk systematicky učí, poněvadž chce změnit svůj status, získat nové znalosti a dovednosti, rozvíjet hodnoty a zvýšit si svůj vzdělanostní potenciál.

Na počátku vzdělávání dospělých je důležité uvědomit si, že institucionální vzdělávání není hlavní činností dospělého, který není žákem; jeho hlavní role jsou v rodině, v práci, ve společenském životě, atd. Dospělý (ve smyslu vzdělávání dospělých) je osoba, jejíž sociální role se dají charakterizovat statusem dospělého, a která zároveň ukončila svou vzdělávací dráhu ve formálním vzdělávání (ve vzdělávacím systému).

Vzdělávání dospělého musí být systematické, plánované a cílevědomé. Dospělý člověk nemá takový prostor pro studium, jako dítě a dospívající. Společenská nabídka (ze strany státu, neziskového sektoru, nevládních organizací, privátní sféry, nejrůznějších nadací a institucí) dokládá, že bez vzdělávání dospělých se nemůže společnost rozvíjet. V roce 1976 proběhla Generální konference organizace UNESCO v Nairobi a zástupci 142 zemí přijali

Doporučení pro další rozvoj vzdělávání dospělých (podle této definice – zahrnuje vzdělávání dospělých veškerý organizovaný vzdělávací proces osob, kterým společnost uznala status dospělých)

Tento proces:

- není omezen na určité obsahy, stupně nebo metody vzdělávání
- může probíhat ve formálním vzdělávacím systému nebo vně tohoto systému
- znamená zvyšování dosaženého stupně formální vzdělání získaného na základních, středních, odborných, vysokých školách nebo slouží jako cesta k jeho získání pro osoby, které se nemohli vzdělávání zúčastnit
- slouží k rozvoji schopností, obohacení znalostí, zvýšení nebo změně kvalifikace a změně postojů a názorů
- **je zaměřen na dva vzájemně propojené cíle, na rozvoj osobnosti (seberealizace) a na zajištění participace osobnosti ve vyváženém sociálním, kulturním a ekonomickém rozvoji (občanské zodpovědnosti)**
- je součástí celoživotního učení a vzdělávání (Beneš, 2003, str. 16)

Vzdělávání dospělých má obrovský vnitřní potenciál, významně obohacuje společnost a vytváří kompenzaci negativních vlivů v prostředí. Andragogika zahrnuje nabídku, kterou dospělý využívá, buď z vlastního přesvědčení nebo pod tlakem okolí (zaměstnavatel, legislativa, atd.)

Vymezení témat andragogiky jako studijního oboru

V andragogice jsou obsažena témata, jako je celoživotní vzdělávání, didaktika vzdělávání dospělých, komunikace, oblast distančního vzdělávání, historické souvislosti vzdělávání dospělých, srovnávací andragogika, rekvalifikace, profesní vzdělávání, andragogická komparace, atp.

K úvaze

Každé z těchto témat obsahuje řadu možností, v kterých se realizuje a naplňuje. Například téma celoživotního vzdělávání v sobě skrývá celou filozofii, jedná se o hledání smyslu života, o poznávání sebe sama i okolního světa, lze s ním pracovat z pohledu různých pedagogických

směrů, významná je i oblast axiologie, hodnotového vidění světa a hledání smyslu života v oblastech vzdělávání. *Studenti oboru sociální pedagogiky se zaměřují na témata celoživotního vzdělávání a učení v rámci nejrůznějších profesí. Příkladem může být celoživotní vzdělávání policistů, sociálních pracovníků a pedagogů. Nabízí se zde výrazné axiální hledisko, hledání hodnot v rámci celoživotního učení, hledání smyslu života atd.*

Stručná historie vývoje andragogiky

- ▶ 1833(pravděpodobně)- německý vysokoškolský učitel Kapp v publikované knize o Platonově filozofickém díle – odlišuje pedagogiku a andragogiku, která má jiné cíle
- ▶ **mnozí pedagogové význam andragogiky popírají – zásah do autonomie, cesta zdokonalování pouze sebevýchovou**
- ▶ 20. léta – německý sociolog a pracovník – Rosenstock – Huessey – vypracovává metody vzdělávání dospělých
- ▶ **50. léta - Poggeler (Němec), Hanselmann (Švýcar), Ten Have (Holand'an)**
- ▶ andragogika se začíná prosazovat v evropských zemích, zvláště v Jugoslávii
- ▶ **70 léta – Knowles – koncepce andragogiky – opoziční postoj k pedagogice**
- ▶ **Naše pojetí je jiné – andragogika není doktrína, ale synonymum s pojmy – další vzdělávání nebo vzdělávání dospělých**

Doporučení pro další rozvoj vzdělávání dospělých

(podle této definice – zahrnuje vzdělávání dospělých veškerý organizovaný vzdělávací proces osob, kterým společnost uznala status dospělých

*Zopakujeme se tedy, že vzdělávání dospělých je proces, ve kterém se dospělý člověk aktivně, systematicky a kontinuálně učí za účelem změny znalostí, názorů, hodnot, schopností a dovedností. **Dospělý není žák a student, jeho hlavní role jsou jinde .***

Vzdělávání dospělého je **systematické, plánované, cílevědomé.**

Proces, který

- ▶ není omezen na určité obsahy, stupně nebo metody vzdělávání
- ▶ může probíhat ve formálním vzdělávacím systému nebo vně tohoto systému

- ▶ znamená zvyšování dosaženého stupně
- ▶ slouží k rozvoji schopností, obohacení znalostí, zvýšení nebo změně kvalifikace a změně postojů a názorů
- ▶ je zaměřen na dva vzájemně propojené cíle, na rozvoj osobnosti (seberealizace) a na zajištění participace osobnosti
- ▶ je součástí celoživotního učení a vzdělávání
- ▶ Vzdělávání dospělých jako součást socializace, vzdělávání a výchova – obohacuje společnost a koriguje negativní vlivy

Vzdělávání dospělých

- ▶ **je nabídka, kterou využívá dospělý podle svých potřeb nebo pod tlakem okolností – není tedy permanentní**
- ▶ **spíše doprovází než řídí**
- ▶ **nezahrnuje veškeré učení dospělého**

Andragogika jako studijní obor v našich podmínkách

(příklady významných pracovišť)

Velkou tradici má andragogika na Filozofické fakultě UP v Olomouci, kde je přímo katedra sociologie a andragogiky a na Filozofické fakultě UK v Praze, kde je katedra andragogiky a personálního řízení (rok 1990).

Vyhledejte v přehledu vysokých škol pracoviště, které se zabývají andragogikou, podívejte se do studijních programů a zjistěte, co vlastně studium andragogiky obnáší. Udělejte si malé srovnání pracovišť, zjistěte, která katedra na fakultách MU se andragogikou zabývá a v jakém rozsahu.

Vzdělávání dospělých a seniorů vnímáme jako součást socializace. Vzdělávání dospělých může významně obohacovat společnost a korigovat negativní vlivy prostředí. Dysfunkční rodiny, nedostatečná výchova a vzdělávání mají negativní vliv na rozvoj společnosti, současně však lze říci, že sebelepší výchova a vzdělávání nemusí garantovat řešení společenských problémů, ale v případě jednotlivců i skupin může přispět k překonávání

překážek a k narovnávání šancí. Vzdělávání dospělých umožňuje účastníkům vnímat svět novým pohledem a získané vědění může vést k aktivním změnám ve společnosti.

1. Co je to celoživotní učení?
2. Jak se odlišuje celoživotní učební a celoživotního vzdělávání?
3. Jaké jsou znaky učící se společnosti?
4. Jak byste definovali andragogiku?
5. Jaký je proces andragogiky